

MISTICII ISLAMULUI

DRAGOȘ DRAGOMAN

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

dragos.dragoman@ulbsibiu.ro

Title: “The Mystics of Islam”

Abstract. Islam is far from being only a range of acts of strict observation that the believer is asked to do. It is also the vast garden of mystical inquiry, an ongoing effort to reveal the powerful action of the Sublime in the material world we live in. This mystical quest for the Divine is exemplified here by the poem of Farīd-ud-Dīn ‘Attar of Nishapur about the Speech of the Birds, where the hoopoe instructs the other birds on the Sufi path. Engaging into this path means destroying all the attachments of his own ego with the sensitive world and delve into mysteries. In the end, the annihilation of the self allows the great joy of the eternal union with the Supreme.

Keywords: *Islam; Sufism; religion; universal wisdom.*

Islamul nu este doar religia unei supuneri necondiționate față de voința divină, el este și o religie plină de căutarea interioară a căii către Suprem. Fără această latură mistică profund poetică, islamul ar rămâne religia plină de rigoare a dogmelor, cutumelor și practicilor exterioare, cele pe care străinul le remarcă de obicei pe tărâmul islamului.¹ Islamul nu este doar dogmă religioasă, el este și metafizică,² dar și căutare mistică. Aceasta din urmă face din islam, ca religie revelată, o religie universală. Această căutare interioară a căilor ce duc la uniunea cu Divinul este spiritul universal al islamului.³ Acești mistici, aflați pe calea căutării manifestărilor Realității supreme, numiți sufiți, sunt misticii islamului.⁴ Misticismul lor, deși apărut într-un context religios determinat istoric, este o dragoste adevărată pentru Suprem. Ca atare, sufismul poate fi înțeles în sine, ca o cale interioară, nu doar în raport cu dogmele religioase exterioare.

Acest lucru se poate vedea cu ușurință la Farīd-ud-Dīn Abu Hamad Mohammad, supranumit ‘Attar (farmacistul), mistic musulman persan (cca. 1142 - cca. 1230). Fiul unui farmacist de lângă Nişapur, în Khorasan, el însuși vânzător de mirodenii, parfumuri și diverse medicamente, ‘Attar și-a dedicat întreaga viață contemplării mistice, fără însă a renunța la îndeletnicirea sa comercială. În căutarea măștrilor spirituali ai vremii sale, Farīd-ud-Dīn ‘Attar a cuprins experiențele lor extatice în colecția sa de sfinți ai islamului.⁵ Dar nu a făcut doar să descrie

¹ Tariq Ramadan, *Islamul. Principii, ritualuri, evoluție, provocări*, trad. rom. Andra Ramona Dodiță, București, Editura Niculescu, 2019.

² Henry Corbin, *Histoire de la philosophie islamique*, Paris, Gallimard, 1986.

³ Charles André Gilis, *Spiritul universal al islamului*, trad. rom. Teodoru Ghiondea, București, Editura Herald, 2014..

⁴ Reynold Nicholson, *Misticii islamului*, trad. rom. Iustina Cojocar, București, Editura Herald, 2017.

⁵ Farīd-ud-Dīn ‘Attar, *Le mémorial des saints*, trad. fr. A. Pavet de Courteille, Paris, Editions du Seuil, 1976.

experiențele acestor sfinți cu scop de învățătură pentru alții, ci a mers el însuși pe această cale mistică a sufismului, devenind unul din marii mistici ai islamului. Despre el, Rūmī spunea: „’Attar a traversat cele șapte cetăți ale Iubirii, în timp ce eu încă sunt la cotul unei străzi”.⁶

Căutarea interioară spre uniunea mistică cu Realitatea supremă este surprinsă alegoric de ’Attar în prin călătoria pe care treizeci de păsări o întreprind în căutarea sublimului lor rege, Simorg.⁷ Imboldul acestei căutări depășește orice conjunctură istorică din afara și chiar dinlăuntrul islamului. Elogiind primii califi ai islamului în invocația ce deschide *Limba păsărilor*,⁸ ’Attar îndeamnă cititorul să fie cu adevărat credincios, evitând fanatismul, pentru a se putea cu adevărat angaja pe calea spirituală. Să-i imite pe primii califi, cei demni de toată lauda, să renunțe la dorințele sale înguste, apoi să renunțe chiar la partizanatul ce derivă de obicei din atașamentul față de Alī.⁹ Acest atașament fanatic duce la exagerarea pasiunilor și la întunecarea sufletului. Doar purificarea minții de acest atașament poate permite liniștii inimii să conducă pe calea devenirii spirituale.

Apelul pentru începerea călătoriei în căutarea regelui Simorg, cel atât de aproape de noi dar de care noi toți suntem atât de îndepărtați, îi revine pupezei. Rolul îi revine în conformitate cu precedentă sa misiune, aceea de a-i servi drept ghid regelui Solomon și drept mesager în regatul Saaba. Ea le îndeamnă pe păsări să renunțe la atașamentele lor față de sine, să înceapă sacrificiul pe drumul către Cel iubit, regele legitim ce domnește dincolo de muntele Căf. Locul în care acesta domnește este inaccesibil și greu de rostit în cuvintele oricărei limbi, învăluit într-o mie de văluri de lumini și umbre.¹⁰ Simorg este suveranul prin excelență, cuprins de perfecțiune și pe deplin maiestuos, dar care nu se manifestă pe deplin nici măcar în locul în care sălășluiește, acolo unde cunoașterea rațională și nici o știință nu pot ajunge. Sufletul cel mai pur este incapabil să-l descrie și rațiunea să-l înțeleagă.¹¹ Drumul lung, peste pământ și ape adânci, este necunoscut în lungime și dificultate. Degeaba ființele au încercat să ajungă acolo cu ajutorul imaginației, nimic nu poate ajunge să cunoască așa perfecțiune și frumusețe. În ciuda greutăților, insistă pupăza, ar fi rușinos să trăim și să nu reușim să ajungem acolo. La ce bun ar fi sufletul, dacă n-ar avea pe cine să iubească? Așa că să mergem, conchide pupăza,

⁶ *Ibidem*, p. 11.

⁷ Farīd-ud-Dīn ’Attar, *Le langage des oiseaux*, trad. fr. Garcin de Tassy, Paris, Albin Michel, 1996.

⁸ Primii califi sunt, în descrierea făcută de ’Attar, în număr de patru: Abū Bakr, însoțitorul Profetului, cel mai apropiat dintre prieteni, simbol al înțelepciunii și adevărului; Omar, simbol al Legii și al dreptății; Osman, simbol al modestiei și acțiunii drepte, prin el calea dreaptă a islamului s-a răspândit în lume; Alī, un ocean de cunoaștere și de bunătate, ginerele Profetului, soțul Fătimei.

⁹ În istoria islamului, Marea Schismă (*al-fitna al-kubrā*) marchează ruptura istorică din sânul comunității islamice între partizanii lui Alī, pe de-o parte (șiiți), și cei care i-au urmat pe califi succesori lui Abū-Bakr, Omar și Osman, considerați drept ortodocși (sunniți). Această diviziune se păstrează până astăzi, fiind la originea a numeroase conflicte politice și sociale de-a lungul istoriei islamului. Vezi și Hicham Djaït, *La Grande Discorde. Religion et politique dans l’Islam des origines*, Paris, Gallimard, 2008.

¹⁰ Farīd-ud-Dīn ’Attar, *Le langage des oiseaux*, p. 48.

¹¹ *Ibidem*, p. 49.

să renunțăm la viața obișnuită, pentru a putea fi numiți oameni hotărâți, oameni cu vocație.¹² La ce ne-ar servi viața dacă nu am iubi Supremul?

Discursul puzei mobilizează toate păsările, ce sunt nerăbdătoare să înceapă să înainteze pe drumul devenirii spirituale, adică să plece în căutarea regelui Simorg. Aproape imediat, însă, îndoiala se insinuează în inima fiecărei păsări. Scuzele pe care le găsesc sunt la fel de diverse cum le sunt penajul și trilurile, iar pupăza trebuie să le combată cu ardoare. Prima renunță privighetoarea, care spune că deja ea cunoaște secretele iubirii, în special ale iubirii pe care-o poartă trandafirului, pe care nu-l poate părăsi și care-i este suficient. Atașată de lucrurile exterioare, dependentă de atracția unei frumuseți efemere, care dispare în câteva zile, privighetoarea ar putea fi rușinată de dragostea pentru un lucru atât de perisabil, ce nu provoacă decât disprețul celor perfecți.¹³

Al doilea renunță papagalul, care nu crede că are forța de a se ridica până la Simorg, un izvor atât de pur, și care ar fi fericit cu apa izvoarelor terestre, imediat ce-ar putea ieși din cușca strâmtă. Ignorând adevărata fericire, el se mulțumește cu coaja migdalei, renunțând la miezul dulce. El se mulțumește cu apa izvorului terestru, renunțând la apa vieții. El nu este dispus la sacrificiul vieții pe care o are, în schimbul adevăratei vieți. La fel, păunul declară că se mulțumește cu paradisul terestru, el nu vrea să ajungă până la Regele de care pupăza vorbește, ci îi este suficient să ajungă până la paznicul regelui. Renunțând voit la calea cea dreaptă, păunul renunță la palatul adevăratului rege, care este lăcașul sufletului, eternitatea, obiectul oricărei dorințe și sediul adevărului.¹⁴ Cine dobândește oceanul, dobândește și stropul de apă, iar tot ce nu este oceanul este pură nebunie. Dacă poți avea oceanul, de ce ai pleca să cauți un strop de rouă?

Rața, îmbrăcată cu penajul ei cel mai elegant, face elogiul apei. Legată de apă, ea se declară un credincios model, întotdeauna gata să realizeze abluția și să întindă covorul de apă pentru rugăciune. Nimeni nu o poate întrece în puritate. Cum s-ar putea ea despărți de apa care-o hrănește? Deși aparent în acord cu preceptele exterioare, rața se complăce în comoditate și iluzie, o avertizează pupăza, căci apa nu face decât să reflecte obiectele ce se oglindesc în ea. Ea nu are o realitate în sine și nu este decât un vis. Nimic nu se poate construi pe apă.¹⁵ Prepelița, cea care înghite pietricele, nu se poate nici ea desprinde de pământ. Pentru ea, acestea sunt pietre prețioase și sunt simbolic legate de existența muntelui. Atunci de ce-ar mai pleca în căutarea regelui Simorg, aflat dincolo de muntele Căf (Caucaz), când aici este tot timpul în căutarea de nestemate colorate precum penele sale? Acestea nu sunt decât scuze șchioape, la fel ca mersul ei șchiop, scuze pentru a căuta adevărata piatră prețioasă, care este cunoașterea Supremului.¹⁶ A înghiți pietre, a acumula bogății terestre, nu este decât o povară în dobândirea bogăției spirituale. La fel, regele Solomon a renunțat la inelul său miraculos cu piatră prețioasă, cel care-i asigura domnia peste un regat întins. Puterea armelor și domnia în acest

¹² *Ibidem*, p. 49.

¹³ *Ibidem*, p. 52.

¹⁴ *Ibidem*, p. 58.

¹⁵ *Ibidem*, p. 60.

¹⁶ *Ibidem*, p. 62.

regat erau obstacole prea mari pe calea spirituală, în mersul său către adevăratul Regat ce va să vină.¹⁷

Zăganul (vulturul bărbos), cu aripile sale largi, face umbră pe pământ, umbră pe care atâția o râvnesc. Din înaltul cerului, el nu se însoțește cu cei slabi, lipsiți de ambiție. La ce bun să-l caute pe Simorg, dacă deja a dobândit majestatea cerului? Ca pe mulți alții, orgoliul nemăsurat îl orbește. Iluzia grandorii îl face să se mulțumească cu mediocritatea mincinoasă în care se complace. Ca un câine, îi spune pupăza, te mulțumești cu un os, deși îți imaginezi că toți sunt dependenți de umbra și binefacerile tale imagineare.¹⁸ Dar nici uliul nu este dispus să întreprindă călătoria, el care se bucură de favorurile regale, care este hrănit chiar de mâna regelui pentru care vânează. Dar această existență este în fapt o dependență de bunăvoința și buna dispoziție a celui puternic pe pământ, un rege care se poate arăta îndată profund nedrept. Acesta este un rege căruia trebuie să-i faci veșnic pe plac și de care nu ești niciodată sigur că l-ai mulțumit. Adevăratul rege, îi spune pupăza, nu este cel care-și impune voința într-o țară, ci cel care nu are egal, care este constant și înțelegător.¹⁹ Acesta este Simorg, fără puțință de comparat cu regii pământeni.

Bâtlanul își clamează atașamentul față de ocean, față de imensitatea și profunzimea întinderii de apă din care însă nu poate bea. Acest ocean îi este suficient, căci el caută o picătură de apă de băut și nu se simte în putere să înceapă călătoria. Oceanul însă este plin de pericole, schimbător, lipsit de fidelitate, azi calm, mâine agitat, îi spune pupăza, nimeni nu ar trebui să aștepte afecțiune din partea lui. Oceanul provoacă agitație și suferință. Dacă ești conștient că oceanul nu este decât un pârau ce izvorăște pe drumul ce duce la Suprem, care este Izvorul său, atunci acolo vei căuta liniștea inimii tale.²⁰ Puțini sunt însă dispuși să renunțe la atașamentul față de lume, la căutarea comorilor lumii terestre. Bufnița nu crede că există altă comoară, crede că dragostea pentru Simorg nu este valoroasă în sine.²¹ De aceea se mulțumește cu comorile ascunse printre ruine, cu aurul, cu valorile certe din viața de aici, dar incerte în cea de dincolo, iar cei care se închină aurului sunt niște necredincioși. Aceasta este o viață fără nici un scop mai elevat, fără nici o țință care să merită să fie atinsă.

În final, ultima pasăre care-și anunță neputința este și cea mai firavă, fără forță și mijloace de existență. Codobatura exprimă cel mai limpede inutilitatea unei călătorii care cere atâta efort, care poate aduce suferința și moartea pe drumul atât de lung, care nu este necesară pentru cei slabi, când sunt atâția în putere, în stare să-l realizeze.²² Aceste scuze ipocrite o determină pe pupăză să le țină păsărilor adunate un nou discurs mobilizator. De această dată, discursul ia forma unei anecdote despre legătura de dragoste dintre un șeic și o frumoasă tânără creștină, pe care dragostea lui o convertește la religia islamică, dar care în final moare.²³

¹⁷ *Ibidem*, p. 63.

¹⁸ *Ibidem*, p. 65.

¹⁹ *Ibidem*, p. 68.

²⁰ *Ibidem*, p. 70.

²¹ *Ibidem*, p. 72.

²² *Ibidem*, p. 74.

²³ *Ibidem*, p. 107.

Sacrificiul din dragoste este asemenea sacrificiului spiritual, în care o picătură ce trăiește într-un ocean de iluzii se întoarce la adevăratul ocean. Tot ce este posibil în dragoste este posibil și pe calea spirituală, unde poți întâlni grație și disperare, iluzie și certitudine. Egoul (sufletul apetent) nu poate pătrunde aceste mistere și războiul sinelui cu egoul este în fiecare clipă teribil.

La auzul discursului, toate păsările s-au arătat dispuse să renunțe la viață, să se sacrifice. Imaginea regelui Simorg le umplea din nou mintea și dragostea pentru el le umplea inima. Erau gata să se angajeze pe acest drum. În entuziasmul lor au ales pupăza drept ghid, prin tragere la sorți, din nevoia de-a avea pe cineva care să le ghideze printre pericolele care le așteptau pe cale și i-au jurat ascultare. Cu acel entuziasm, s-au îndreptat spre intrarea în prima vale, acolo unde începea drumul către regele Simorg. Cu greu inima făcea față fricii care se aduna în suflet, la vederea văii pustii, unde domnea liniștea, dar unde vântul renunțării la lucrurile terestre bătea cu atâta putere. Drumul era pustiu din respectul pe care-l inspira regele, spre care acel drum ducea, le explică pupăza. Din noul său rol de ghid, ea trebuia acum să le risipească păsărilor neîncrederea. Păsările nu doreau să înainteze pe drum până când pupăza nu risipea îndoielile din sufletele lor, la vederea unui drum atât de lung.

În acea stare de neliniște, diferite discursuri ale păsărilor ridică noi probleme. Primul discurs îi contestă pupezei rolul de ghid. Pupăza ar trebui să le spună păsărilor în ce constă diferența dintre ele, deși sunt atât de asemănătoare. Care ar fi vina păsărilor de a face parte dintr-o categorie impură, iar pupăza dintr-o categorie pură? Reamintind importanța ascultării, pupăza invocă rolul întâmplărilor fericite.²⁴ Regele Solomon a ales-o pe ea, fără nici o legătură cu bogăția sau faima.²⁵ Fără ascultare, însă, cum ar putea cineva să fie demn de o astfel de întâlnire? Fără respectarea celor rânduite pe calea spirituală, cum ar putea cineva să se bucure de atenția adevăratului Solomon, care este Supremul? Pe calea spirituală, grația poate veni și aduce mai mult decât ne putem închipui. Pentru un drum atât de lung și anevoios, este riscant să te încumeți orbește, fără un ghid. Oricine odihnește la umbra unui om aflat în posesia fericirii, acela nu va fi zăpăcit. În mâna celui unit cu fericirea, spinii se transformă într-un buchet de trandafiri.²⁶

A doua pasăre oferă alt argument: dacă atâți oameni valoroși au eșuat pe această cale, mii de minți luminate și-au recunoscut neputința sau au fost forțate să o facă,²⁷ dacă oamenii cei mai sinceri și devotați s-au dovedit neputincioși, cum ar putea duce la bun sfârșit un astfel de drum o pasăre slabă, fără forță, care riscă să se transforme în praf și cenușă? Dar oamenii pier în această lume, la fiecare poartă, precum viermele de mătase, plini de lacrimi și durere, îi răspunde pupăza. Lumea în sine este suferință, este mizerabilă și iluzorie. Dar încercarea de a înainta pe calea spirituală este mai valoroasă decât viața mizerabilă în care poți să te complaci

²⁴ Dumnezeu este cel care dă grația Sa celui pe care-l consideră vrednic, iar oamenii nu sunt în măsură să judece o astfel de decizie. „ (...) El sprijină pe cine dorește; El este cel puternic, cel milostiv.” (*Le Coran*, XXX, 4, traducerea Kasimirski, Paris, Garnier-Flammarion, 1970, p. 315.)

²⁵ Farid-ud-Dîn 'Attar, *Le langage des oiseaux*, p. 113.

²⁶ *Ibidem*, p. 116.

²⁷ *Ibidem*, p. 118.

în lume. Dacă nu reușim în călătorie și murim de durere, cu atât mai bine. Sunt nenumărate greșeli de făcut în lume, de ce am mai comite una, adică să ne atașăm și mai mult de lumea aceasta iluzorie și să nu avem curajul vieții spirituale? Deși unii ar putea considera această dorință spirituală drept aroganță, încercând acolo unde alții au eșuat, nu e mai bine să ne sacrificăm viața din orgoliu pentru această dorință, decât să ne legăm inima de bogățiile lumii terestre? De aceea trebuie să avem hotărârea de face ce trebuie făcut.

Al treilea argument, oferit de o altă pasăre, este legat de puritatea celor care se încumetă să facă această călătorie spirituală.²⁸ Cei plini de greșeli sunt ei oare demni să se înfățișeze regelui Simorg? Cei care, cuprinși de păcat își întorc fața de la calea spirituală, cum ar putea ajunge în prezența regelui? Dacă așa repede ne descurajăm, reia pupăza, atunci ieșirea din păcat e dificilă. Ceea ce trebuie să facem este să cerem grația divină. Celui care este plin de căință sinceră, acelui nu-i va fi închisă ușa. La fel, pot fi depășite și alte obstacole invocate de alte păsări, lenea, inconstanța, auto-sabotajul. Cum aș putea înainta pe această cale, întrebă o pasăre,²⁹ știind că plec la drum împreună cu banditul care o să-mi taie calea și o să mă jefuiască? Acest lucru se întâmplă, răspunde pupăza, pentru că toată viața am hrănit egoul și am disprețuit sufletul, am alimentat nepăsarea și ne-am dedat plăcerilor trupului. Cum ar fi putut sufletul să se împodobească spiritual? Rezultatul nu poate fi decât nul, egoul preluând controlul și trăind în nepăsare, în dorințe. Mii de inimi s-au sfârșit de durere, spune pupăza, dar egoul nerecunoscător trăiește în continuare.³⁰ Cu atât mai mult orgoliul devine un instrument al demonilor, așa cum argumentează a șasea pasăre, alimentându-l pentru a-l împiedica pe om să-și aleagă un ghid pe calea spirituală.³¹ Toate dorințele se transformă în demoni, și mai mult, atunci când una este satisfăcută, încă o sută apar în tine. Lumea se transformă în închisoare, de aceea este mai bine să te retragi decât să ai de-a face cu stăpânul ei demonic.

A șaptea pasăre își mărturisește dependența față de aur. Aurul este în mine precum migdala în coaja ei.³² Dragostea pentru lume și pentru bogățiile ei a umplut-o de dorințe. Acest lucru se întâmplă, răspunde pupăza, pentru că ne atașăm de formele exterioare și nu prețuim esențele. Fără culoarea sa specifică, aurul n-ar fi decât un metal obișnuit. Astfel, te lași sedus de o culoare, precum un copil și pui preț pe bogăție și pe onoruri. Renunțarea este calea de urmat. Dacă acum nu te poți despărți de aceste bogății terestre, când ești în putere, ce vei face în momentul morții? Nu poți renunța la aur așa cum nu poate renunța altă pasăre (a opta) la bunăstarea adusă de confort, lux și faimă.³³ Toată izolarea în confortul unui castel, care este în timpul vieții eternitatea și paradisul, se destramă în clipa morții. Iar moartea aduce atunci cu ea închisoarea suferinței.

De altfel, toate atașamentele trebuie depășite pe calea spirituală. Chiar și

²⁸ *Ibidem*, p. 124.

²⁹ *Ibidem*, p. 135.

³⁰ *Ibidem*, p. 136.

³¹ *Ibidem*, p. 140.

³² *Ibidem*, p. 144.

³³ *Ibidem*, p. 149.

cele față de obiecte sau persoane foarte dragi, așa cum mărturisește a noua pasăre.³⁴ Dragostea pe care o face să se nască o frumusețe trecătoare nu poate fi decât trecătoare, la rândul ei. De aceea pupăza îndeamnă păsările să facă diferența între atașamentul pentru lucrurile sensibile, care aduce suferință, și iubirea contemplativă a Creatorului. Cea din urmă nu scade, nu se risipește, așa cum se întâmplă cu frumusețea unei ființe, făcută din sânge și care va deveni praful ce acoperă drumul. Dar frumusețea este ascunsă, în lumea invizibilă. De-ar deveni vizibilă pentru toate ființele, lumea s-ar sfârși, căci toate forme vizibile ar păli și tot ce-am considerat până atunci frumos ar deveni înjositor. Iubirea pentru lucrurile de dincolo de simțuri este singură fără nici o pată. Dacă această iubire nu umple întreg sufletul, căința va veni inevitabil.³⁵ La fel trebuie depășite și frica de moarte, dar și stările sufletești mai pasagere, precum tristețea. Și ele trebuie depășite, ca emoții ce trec odată cu prefacerea lumii.³⁶ Putem accepta o tristețe, știind că vom fi recompensați cu atâtea bucurii. Abandonarea lumii și supunerea față de voința Supremului sunt necesare pe această cale. Răspunzându-i unei alte păsări, pupăza subliniază inutilitatea atașamentului față de lucrurile și situațiile lumești. Dacă încă nu ai „murit” pentru aceste lucruri, unul după altul, nu vei putea pune piciorul pe calea spirituală, acolo unde trebuie să înaintezi în liniște și sinceritate.³⁷ Știind însă că nu vei rămâne prea mult închis în închisoarea lumii, renunță la orice.³⁸ Căci te vor ajuta oare, în clipa morții, lucrurile de care ești atașat? Vor îndepărta ele mâna care te va lovi?

Ceea ce trebuie pentru o astfel de călătorie este ambiția elevată, cea care dezvăluie tot ce există. Ambiție nobilă sunt aripile și penele păsărilor sufletului, iar această ambiție face totul posibil.³⁹ Numeroase calități sunt de dorit: dreptatea autentică, îndrăzneala spirituală de a te apropia de secretele divine. Dar este nevoie și de renunțări, precum renunțarea la pretenții, vanitate și trufie. Acestea vin adesea în calea călătorilor spirituali, care se declară îndrăgostiți de Dumnezeu. Adesea, reamintește pupăza, iubirea (declarată) este unilaterală. Când vine din partea omului, adesea este din interes. Abia dacă este împărtășită, dacă ea vine din partea Supremului, atunci este o dovadă că ești demn de asemenea iubire, ce nu este dată tuturor.⁴⁰ Doar El poate face asta, nu omul. Atunci El se manifestă în om, într-o relație de iubire între El însuși și creația sa. Ceea ce poate face omul este să caute să țină calea spirituală, fără să-și imagineze și să-și atribue vreun merit. Căci el nu înseamnă nimic și nu poate cu adevărat nimic. Doar apropierea de Creator este cea care-i înlătură nimicnicia.

În lipsa unei astfel de atitudini, cea care se instalează foarte repede este iluzia perfecțiunii, pe care omul crede că a obținut-o în urma practicilor spirituale super-

³⁴ *Ibidem*, p. 155.

³⁵ *Ibidem*, p. 156.

³⁶ *Ibidem*, p. 167.

³⁷ *Ibidem*, p. 178.

³⁸ *Ibidem*, p. 179.

³⁹ *Ibidem*, p. 182.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 199.

ficiale, așa cum declară cu emfază a optsprezecea pasăre.⁴¹ Acest orgoliu este, în fapt, chiar dovada îndepărtării de calea spirituală și a căderii în egoism și în iluzia grandorii. Iubirea extatică și sărăcia afișată nu există decât în imaginația omului, sedus de o lumină vagă pe calea spirituală. Câtă vreme orgoliul este încă tovarăș de drum, spune pupăza, trebuie să fii vigilent. Cu acest dușman trebuie luptat cu sabia în mână, neîncetat. Câtă vreme nu ești precum Soarele, consideră-te un simplu atom. Abia când vei renunța la orgoliul existenței separate, abia atunci vei fi un tovarăș al Soarelui. Asta înseamnă renunțare la viața obișnuită pe pământ. Cât timp va dura, trupul se va supune durerilor egoului și lumea va pricinui nenumărate suferințe.⁴² Ieșirea din suferință este chiar mulțumirea, starea lăuntrică de acceptare și bucurie față de acțiunea, voința, conștiința Supremului. Amintirea existenței lui Dumnezeu este salvatoare pentru omul spiritual în toate suferințele și nenorocirile pe care accidentul vieții pe pământ le poate aduce.⁴³ El nu poate cere nimic mai prețios decât această stare de conștiință, decât apropierea de prezența eternă a Supremului.⁴⁴ Ce altceva ar putea să ceară, la sfârșitul călătoriei, atunci când se va înfățișa în fața tronului marelui Simorg? Ceea ce ar putea da în schimb nu este, în final, decât ceea ce acolo lipsește, așa cum pupăza îi expune ultimei păsări.⁴⁵ Ce poate oferi omul în căutarea sa este ardoarea spirituală și efortul spiritului întrupat de a se înălța. Dacă un singur suspin de dragoste ar ajunge acolo, acesta ar aduce cu sine parfumul inimii. Cum acel loc este consacrat esenței sufletului și nu învelișului său trupesc, dacă omul poate suspina ajuns acolo, imediat va fi mântuit.

După ce temerile, iluziile, pretențiile și orgoliile au fost risipite, calea lungă stă deschisă în fața temerarilor călători. Șapte văi se deschid pentru a fi parcurse de cei vrednici. Prima dintre ele este cea a căutării spirituale (*talab*), a doua este cea a dragostei pure (*'ishec*), care nu are sfârșit. A treia vale este valea cunoașterii (*ma'rifat*), a patra cea a independenței (*istignā*), a cincea cea a perfecte unități (*tauhīd*),⁴⁶ a șasea cea a teribilei mirări (*hairat*). A șaptea vale este cea a sărăciei (*facr*) și, în același timp, a distrugerii totale (*fanā*), dincolo de care nu se mai poate avansa.⁴⁷

Discursul puzezei a fost hotărâtor. Mii de păsări și-au luat zborul și-au parcurs aceste șapte văi. În această încercare, puține au reușit să ajungă în fața tronului regelui Simorg. Nu au ajuns decât treizeci.⁴⁸ Unele au pierit în ocean, altele pe crestele munților, moarte de sete și de alte molime. Din cauza căldurii, unele au fost arse complet, altele au pierit pradă animalelor sălbatice. Unele au murit de oboseală în deșert, altele s-au omorât unele pe altele pentru câteva grăunțe. Unele au întâmpinat nenumărate greutăți și s-au pierdut pe drum. Altele, fascinate

⁴¹ *Ibidem*, p. 204.

⁴² *Ibidem*, p. 205.

⁴³ *Ibidem*, p. 211.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 224.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 205.

⁴⁶ Acest principiu al deplinei unități se manifestă în expresia deplinului monoteism al islamului, eliminarea oricărei asocieri de elemente antropomorfe ideii de Dumnezeu.

⁴⁷ Farīd-ud-Dīn 'Attar, *Le langage des oiseaux*, p. 230.

⁴⁸ 'Attar folosește un joc de cuvinte pentru a exprima paradoxul întâlnirii cu Supremul Simorg, indicând numărul de treizeci de păsări (si morg, în persană) care au ajuns la capătul călătoriei.

de fenomenele pe care le-au întâlnit pe drum, s-au oprit în cârduri să le observe. Unele, preocupate doar de plăcere și curiozitate, au și uitat care era ținta ce trebuia atinsă.⁴⁹ Chiar și cele care au ajuns, au fost complet transformate, fără pene și fără aripi, obosite, cu inima frântă și corpul zdrobit. Această transformare este însă necesară întâlnirii cu Supremul, pentru că ea înseamnă renunțarea la sine, sacrificiul ce oferă posibilitatea întâlnirii cu acea splendoare imposibil de descris, cu acea ființă care este deasupra capacității de înțelegere și a științei omenești. În acea clipă de satisfacție, mii de lumi au fost distruse de lumina a mii de sori, totul a dispărut, iar păsările au fost distruse complet. Corpul lor, ars, a devenit ca praful de cărbune. După ce au fost purificate și complet detașate de toate lucrurile lumești, păsările au primit o nouă viață în lumina sublimului Simorg. În fața lor, un șambelan le-a deschis calea către tronul celui Suprem și a ridicat o sută de văluri, unul după altul.⁵⁰ Apoi, păsările au fost așezate pe divanul gloriei divine și tot ce ar fi putut face înainte a fost purificat și chiar șters din inima lor. În lumina divină au contemplat fața Supremului *Simorg* și au constatat, stupefiate, că nu vedeau altceva decât treizeci de păsări (*si morg*). Nu puteau să spună dacă au rămas aceleași păsări sau a devenit sublimul Simorg. După o cercetare temeinică, au înțeles cu adevărat că ele erau Simorg și că Simorg era chiar cele treizeci de păsări. Când își îndreptau privirea către locul în care era Simorg, vedeau bine că acolo era Simorg; dacă își îndreptau privirea spre ele, constatau că ele erau Simorg. Privind concomitent în cele două direcții, păsările au înțeles că ele nu făceau decât o singură ființă cu Simorg.⁵¹

Stupefiate, păsările s-au adâncit în meditație, fără să poată medita. Fără să folosească vorbirea, l-au întrebat pe Simorg care este misterul pluralității și unității ființei. Plin de bunătate, Simorg le-a răspuns fără cuvinte: Soarele majestății mele este o oglindă, oricine ajunge aici se poate vedea în ea în întregime, cu suflet și cu corp. Chiar dacă sunteți profund transformate, vă vedeți așa cum erați înainte. Cum ar putea privirea vreunei creaturi să ajungă până la mine? Tot ce ai văzut și ai știut nu este nici ce ai văzut și nici ce ai știut. Când ați traversat văile devenirii spirituale, când ați făcut fapte bune, nu ați acționat decât prin acțiunea mea și astfel ați putut ajunge să vedeți valea esenței și perfecțiunii mele. De aceea ați putut fi surprinse, mirate, stupefiate, căci voi nu sunteți decât treizeci de păsări (*si morg*), în timp ce eu sunt mult mai mult, eu sunt esența adevăratului *Simorg*. Dizolvați-vă cu glorie și bucurie în mine, ca să vă regăsiți pe voi înșivă în mine.⁵² Păsările s-au dizolvat pentru totdeauna în Suprem. Umbra a pierit în soare și atât. Aici se termină și relatarea lui 'Attar. Calea rămâne deschisă, dar nu mai există nici ghid, nici călător.

⁴⁹ Farīd-ud-Dīn 'Attar, *Le langage des oiseaux*, p. 290.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 293.

⁵¹ *Ibidem*, p. 295.

⁵² *Ibidem*, p. 296.

Bibliografie / Bibliography:

- Corbin, Henry, *Histoire de la philosophie islamique*, Paris, Gallimard, 1986
- Djaït, Hicham, *La Grande Discorde. Religion et politique dans l'Islam des origines*, Paris, Gallimard, 2008
- Gilis, Charles André, *Spiritul universal al islamului*, București, Herald, 2014
- Nicholson, Reynold, *Misticii islamului*, București, Herald, 2017
- Ramadan, Tariq, *Islamul. Principii, ritualuri, evoluție, provocări*, București, Editura Niculescu, 2019